

8SH-31

Ø 76

SKËNDER DRINI

KENGAE DRITES

ROMAN

891.P83-31

Ø 76

SKËNDER DRINI

S

KËNGA E DRITËS

~~52498~~

SHKURIMI I SHKËRITËS

7692

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

KAPITULLI I

Diku në brigjet e Drinit...

Kantieri i ri bie në sy menjëherë nga barakat me pupulit, që nuk kanë pasur kohë t'i suvatojnë përjashta. Baraka pupuliti! Baraka të thjeshta punëtorësh, prodhim i djersës dhe i punës! Kush i sheh ato dhe nuk ngazëllon? Baraka pupuliti! Të gjata, të hirta, me dritare katërkëndëshe, nëpër qoshet e të cilave dalin cepat e shtretërve të punëtorëve. Rreth e qark tulla, gurë, togje pupuliti të posashkarkuara nga maqinat, sheshe llaçi dhe betoni të ndohtura nga balta. Trarët e posashkarkuar kanë shkarë pak më tej se ç'duhet dhe bëhen shkak që të zemërohen shoferët, ndërsa më tutje, një tub i pa mbyllur mirë, hedh një shatrvan të gëzuar cirkash uji mbi njerëzit dhe mbi maqinat; Punëtorët zgjasin duart si fëmijë e lozin me rrebeshin e ujit. Aksionistë që mbartin shtretërit dhe raftet në një fjetore të posambaruar. Muret aty ende kundërmojnë erën e shëndetshme të gëlqeres, xhamat nuk janë pastruar dhe dera nuk puthitet si duhet. Po punëtorët përveshin mëngët dhe baraka shkëlqen si pasqyrë. Shefat flasin me zë të lartë, ngandonjëherë bëhen nevrinë; teknikët vërtiten me skicat nëpër duar, poshtë e lart minatorë me baromina në krah. Minatorët mbahen ca më të madh dhe ecin lirshëm. Më tutje specialistët kinezë bëjnë punë vullnetare jashtë orarit. Tjegullat fluturojnë që poshtë gjer në majë të një barake të gjatë. Atje lart duket një kinez i shëndoshë, që rrjeshton tjegullat mbi çati po me atë kujdes që do të vinte një fëmijë në shtat.

Një kantier i posangritur! Një kuadër i posanisur!
Njerëzit hëpërhë kërkojnë ato më të nevojshmet, më të domosdoshmet. Më vonë ja plotësojnë të metat hap pas hapi, penelatë pas penelate! Dhe kuadri dalëngadalë merr jetë, tregon përditë e më shumë shëmbëllimin e vet të vërtetë. Po piktorët nuk kënaqen kurr, nuk i lëshojnë penelat nga duart.

Rreth e përçark vjeshtë, vjeshtë e artë me zhurmë motorësh dhe gjemime minash në vënd të bubullimave...

* * *

Diga është ndër frontet kryesore të ndërmarrjes. Diga e lartë ku do të përplasen ujërat, ku do të ndalen të çuditura ato ujëra që brodhën lirisht që nga motet e lashta. Jo shumë larg saj nxin gryka e madhe e portalit të tunelit që i shëmbëllen gurmazit të stërmadh ngushtë, përshkon me gjemime të mbytura atë copë vend ku e kanë lejuar të kalojë. Gjysma tjetër e shtratit të Drinit është ngritur si një bankinë për sondat. Sondat! Një pyll sondash! UKS që ngrejnë e ulin me një durim të pabesuar pykën e rëndë goditëse, me ato katër qoshe të mprehta si dhëmb çatall, sonda 300. KA e M. 300, që vërtisin e vërtisin pa pushim shtangat drejt thellësive; motorë, rripa transmisioni, motopompa argjile dhe uji, tuba të zinj që shtrihen si damarë të fortë anëkënd truallit; vagoneta, betonatriçe, kamionë që ngrejnë cirka balte, buldozerë që grinden me skarpatën e malit... Më tutje përgje tubash, thasë çimentoje, kodra zhavorri dhe argjili. Dhe zhurmë. Shumë zhurmë. Secila maqinë bërtet për vete, secili motor kërcet për vete, secila sondë shfryn si ja ka ënda. Mbi të gjithë zhurma e mprehtë rrotullore e pistoletave në udhën e ngushtë, që po zgjerohet në kurrriz të malit. Pranë maqinave njerëzit... Punëtorë nën kubetë trekëndëshe të sondave, punëtorë pas vagonetave, pranë pompave, në kabinat e buldozerëve dhe të maqi-

nave. Njerëz, maqina, zhurmë! Zhurmë e pandërprerë.

Njerëzit mbajnë vesh. E ndajnë zhurmën, e zgjedhin, pastaj marrin atë që u takon. Për ta ajo nuk është zhurmë, as «këngë maqinash», siç e përcaktojnë poetët, ajo është thjesht gjuha e hekurit që punon.

Maqina ka fjalën e vet, është një qenje e gjallë. Dhe ai që i rri mbi kokë, e di mirë kur ankohet dhe kur shkon së mbari, ashtu siç e di ai punëtori i vjetër i sondës n° 1 në krahun e mëngjër të digës. Sonda ankohet? Shpimi nuk ecën...

* * *

Punëtori ngre pak mbi ballë kasketën e lerosur me vaj dhe vështron përreth i pakënaqur. Pastaj ulet mbi një arkë kampionesh. Do edhe njëzet minuta të mbarojë turni dhe ai nuk ka shpuar as dyzet centimetra. Të tjerët kanë ecur revan...

Që kur futi tubin e rrethimit e pa që do ta kishte pisk punën. Tubi as që pyeste fare për babin dyqind kilesh që i binte mbi kokë. Pesha e rëndë rrihte pa pushim tubin e çeliktë, por pothuaj nuk arrinte ta rraste fare në dhe. U deshën pesë orë për ta futur tubin e rrethimit në dhe. Pesë orë! Pastaj shpimi!.. Një ngatërresë në vete shpimi... Kurrë nuk i kishte shkuar kaq ters.

— Prapë nuk ecën?

— Nuk ecën, shoku inxhinier, — u përgjegj punëtori dhe psherëtiu, — të kërkova gjithandej...

— Ishim në mbledhje. Pastaj mendova që pas konsultës që bëmë bashkë, çdo gjë duhet të vinte në rregull.

— Me sa ma pret mua, sonda ime nuk po shpion në zhavorr, po në shkëmb të gjallë, shoku Zef, shkëmb dhe çfarë shkëmbi! A nuk mund të jetë ndonjë damar i zgjatur i malit, një damar që arrin vetëm te sonda ime?

— Ndonjë protuberancë? E pamundur! Projekti e

përcakton zhavorr, shoku Brahim. Vazhdo edhe pak, pastaj shohim e bëjmë me ata të turnit tjetër.

Inxhinieri u largua. Punëtori i hodhi sytë prapë nga sonda. Ajo regëtinte dhe blokohej çast pas çasti. Sa blokohej ajo, ndihmëssondisti vraponte te motori dhe ndalonte xhirot. Nga gryka e pusit rridhte argjila gulshe, gulshe...

* * *

Atë e quanin Brahim Jergucati. Shokët e punës i kishin vënë emrit të tij një «xha» dhe ai për ta ishte «xha Brahimi». Por në të vërtetë nuk dukej sa për një «xha». Shkurt, qe një burrë në moshë, vjetët e të cilit nuk i kuptoje dot.

Në sektor dinin pak hollësira nga jeta e tij. Ai s'fliste kurrë për vete. Në përgjithësi nuk hynte në biseda të parëndësishme. Kishte fjalë pak, fliste më shumë me krahë, me vegla...

Kush mundahej të gërmonte në të kaluarën e tij mbetej i pakënaqur. Nuk nxirrte gjë veç atyre që dinin të gjithë: Hidrocentrali «Lenin», Ulza, Shkopeti, Bistrica...

Kuriozët i tundonte më shumë e kaluara e largët e këtij njeriu. Pëshpëritej se kish punuar një kohë në një post me përgjegjësi diku në një rreth, dhe s'dihej për ç'arësye kish nisur nga zanati i parë. Në rini qe marrë me hekurin... Disa mendonin se kushedi, ç'gabim kish bërë dhe i kish shkarë këmba.

Po kuriozë e gojkëqinj në kantier kishte pak, fare pak, numëroheshin me gisht. E shumta e punëtorëve kish përpara syve vetëm atë xha Brahon, komunist të orëve të para, atë xha Brahon, që vërtitej nën kubetë e sondave, që gjindej ku prishej një pompë, ku s'ecte një motor. Se ai ishte një xha Braho me shumë profesione, dhe për të cilin s'kish rëndësi kur fillon dhe mbaron tetëorëshi. Ata njihnin një Xha Braho të qetë, të heshtur, pa kur ish

nevoja një agjikator të flaktë të së resë, një mbrojtës të së drejtës. Njihnin një xha Braho me kasketë të rrasur thellë mbi sy, që s'ta vinte fort veshin se e kish mendjen te maqina, njihni atë njeri që ndjehej keq kur ish i detyruar të rrinte pa punë me duart mbi gjunjë. Atëherë duart i dridheshin si prej ndonjë tiku nervor, sikur të kërkonin ndonjë pincë, apo ndonjë çelës dymbëdhjetësh. Siç rrinte ai ashtu i përqëndruar mbi maqinë, të linte të kuptoje se n'ato orë për të nuk ekzistonte gjë tjetër në botë veç saj. Lëvizte maqina, lëvizte edhe ai. Duart, sytë, muskujt e fytyrës, gjithë organizmi i tij, lëvizte pothuaj në harmoni me maqinën. «Xha Brahoja është lidhur me maqinën me rrip transmissioni», — bënin shaka punëtorët.

Po ai nuk qe automat. Ai nuk ecte pas maqinës, ajo shkonte mbas tij. I bindej atij. Ajo kishte forcën, ai trurin...

E dinin të gjithë që nuk i pëlqente të fliste për vete dhe nuk e ngacmonin. Po për të tjerët fliste. Dhe kur ish fjala për diçka të bukur, të lartë ai merrte flakë si baroti. Pak fjalë po të gjitha i zinin vënd mirë. Zakonisht atij i zinin vënd fjalët më mirë se kujtdo në sektor «E tha xha Brahoja dhe pikë!». E mbanin vesh, e dëgjonin. Ai kish një autoritet të natyrshëm.

... Shtanga ishte blckuar përfundimisht. Ndihmëssondisti hodhi sytë e lodhur nga Brahim Jergucati. Djalë i ri ai... Posa kish lënë shkollën. Shkolla dhe jeta nuk afrohen gjithmonë shpejt me njëra-tjetrën. Ndihmëssondisti dukej i lodhur dhe i mërztitur. Xha Brahoja bëri një gjest me dorë. Djali shpejtoi të ndërpriste rrymën.

Përtej në rrugë oshëtinë boritë e autobuseve që sillnin turnin tjetër. Xha Brahoja nuk luajti nga vendi, vetëm se rراسi pak më fort kasketën.

Ndihmëssondisti shtriu krahët e përveshur të xhupit dhe u bë gati të ikte.

— Tash e vejnë për fije të tjerët, — tha, — na po e lamë një herë...

...

— Natën e mirë, xha Braho!

— Natën e mirë, Sami!

Ai nuk luajti prapë nga vendi. Djaloshi ngurroi një cast duke e parë që nuk po ngrihej, po pastaj u përzie me punëtorët që kishin lënë punën.

Brahim Jergucati ngriti kokën që i rëndonte plumb dhe e ndoqi me sy. «Ai nuk duhej të ikte, — mendoi. A thua e ha merakun ç'do të bëjnë ata të turnit tjetër me këtë shtangë dembele?» Psherëtiu. E harroi ndihmësin. Zu të përshkonte me mend gjithë atë ditë të lodhshme. Larg në rrugë përziheshin zërat gazmorë të atyre që iknin dhe vinin.

Kryesondisti u ngrit, hodhi kasketën përdhe, pastaj e lidhi tubin me çengelën e karukullës. Kavoja u tendos, u hep na pak, motori i sondës regëtiu me mundim, pastaj tubi i madh doli nja dy pëllëmbë në sipërfaqe. Xha Brahoja e shkurtoi levën dhe e nxori edhe më. E përsëriti disa herë këtë manevër dhe tubi mbeti pezull në ajër dhe zu të vërtitej si ato kukllat kur i zënë nga koka.

Punëtori u ul dhe pa koronkën. Nuk i kishte mbetur asnjë dhëmb.

Brahim Jergucati psherëtiu thellë. E ndërroi koronkën dhe e vuri tubin në grykë të pusit.

Nëpër sondat e tjera po ndërrohej turni. Erdhën dhe te ai.

— Ç'ka, xha Braho? Nuk e ha?

—Nuk e hante!

Ai i shqiptoi me nervozitet tri gërmat e fundit të fjalës. U foli pa i vështruar fare. Madje i vinte inat që erdhën. Le ta linin të qetë.

— E po, na e lër neve, tani. Dorzona turnin. Mbase na ecën...

«Mbase», — pëshpëriti me vete xha Brahoja. — Mbase! — përsëriti ai me inat. E kishte zët këtë fjalë.

Ai e lidhi babin e rëndë me ganxhën e karukullës. Goditje! Goditje! prapë goditje! Xha Brahoja ngre dhe ul levën e komandës. Babi i bie me zemërim kokës së tubit. Tubi fshihet në dhe.

Punëtorët e tjerë qëndrojnë krahvarur përpara son-
dës. U vjen edhe zor t'i flasin.

— Po lerna, xha Braho! Ik, je lodhur gjithë ditën.

Ai nuk i dëgjon, bën sikur nuk i dëgjon. Babi i
rëndë hahet me kokën e tubit. Është babi i vetëm në
gjithë sektorin që është kaq i zemëruar. Një bab dyqind
kilesh...

Se kush u shqit nga errësira dhe ju qas pranë.

— Të të ndih, xha Braho?

— Jo, jo! Nuk është punë ndihme. Po të jetë për
ndihmë kam këta të turnit.

— E po, natën e mirë, atëherë!

Brahim Jergucati luan levën, luan levën... Nëpër
natë humbasin siluetat e stërmëdha të punëtorëve, që
kanë lënë turnin.

* * *

Kur e la punën kish vajtur shumë vonë. Ai
u drejtua mekanikisht nga menca. Menca kish dy orë
që ishte mbyllur. Pranë kuzhinës kundërmonte erë vaji
të padjegur mirë. Më tutje një qen kërciste nëpër dhë-
mbë të mbeturat e darkës.

«Prapë nuk kanë gjë në terezi këta të mencës, —
mendoj xha Brahoja — duhet t'ja mbledhim edhe një
herë atij përgjegjësit... Papastërti». Kish zënë ta gë-
rryente uria. Futi duart në xhepat e kominosheve dhe
gjeti një biskotë të fortë. Zu ta përtypte me ëndje. Qeni
lehu kur i kaloi pranë, por nuk u nda nga kockat. Bra-
him Jergucati ju ngjit së përpjetës që të çonte nga
klubi. Kush e di, mos ishte ende shitësi...

Ecte me zor, në një vend gati sa nuk rrëshqiti. Toka
e lagur nga shirat shkiste për qamet. «Duhej bërë një
shkallë aty. Njerëzit shkojnë edhe natën këndeje. Një herë
sikur e patën nisur...

Klubi që mbyllur. Ai vështroi nga plasat e kanatave
se mos kishte dritë (nganjëherë në të rrallë, kur vono-
hej, shitësi flinte në dyqan). Pastaj u largua menga-

dalë. «Edhe klubi duhej të qëndronte hapur. Njerëzit punojnë natën, duan një kafe, një paketë cigare...»

Brahim Jergucati qeshi me vete. Ju duk sikur kishte dalë këtë natë vonë për të ndrequr gjithë prapësitë. Po më pas u vrenjt. Nuk i erdhi mirë që i pa të metat vetëm kur i ndjeu në lëkurë. Pse nuk i kishin rënë më përpara në sy? «Hej, xha Braho, xha Braho! Sa duhet që të shkëputesh nga vetja!» —

Në barakën e gjatë të punëtorëve kishte dritë në të gjitha dhomat. I përshkoi ato një nga një.

Në dhomën e parë se kush po lexonte gazetën. Xha Brahoja nuk kishte patur kohë të lexonte atë ditë.

... Aeroplani i gjashtë u rrëzua në provincën Nge An. I shtati, një F 104, në Kon Ko. Numri i sotëm i aeroplanëve të rrëzuar i shpie në 2100 aeroplanët piratë të shkatërruar nga forcat e armatosura dhe nga popullsia e Republikës Demokratike të Vietnamit.

— Heu, ua lumsha krahët! — bërtiti dikush nga dhoma.

Në kthinën përtej bëhej zhurmë. Perdet ishin pak si mënjanë dhe ai pa mbi tryezë ca gurë dominoje dhe gjysmat e duarve të lojtarëve.

— Pesë me gjashtë!

— Dopjo gjashtë!

Gurët e dominos fluturuan përpjetë nga lojtari gjaknxehtë. Sa do t'i ketë dhembur dora!..

Xha Brahoja buzëqeshi: Bardhi «sa një vinç»...

Dhomën e tretë e kaloi shpejt e shpejt. Në të katërtën s'e kush këndonte me një zë të mallëngjyer:

«Hajredin trimi ja dha të thirrmes

Vall ku janë-o shtatë malet e Dibrës?»

«Lleshi! Llesh Kalia!»

Mbajti vesh. Nuk i interesonin fjalët, donte të dëgjonte vetëm melodinë. I tingëlloi në vesh si e trishtuar. «Ç'ka Lleshi? Mos është mërëzitur për shtëpinë? Ka pesë muaj që s'ka vajtur...»